

Зорица Ковачевић
Универзитет у Београду
Филолошки факултет

821.113.03=163.41
<https://doi.org/10.18485/climb.2017.5.2.ch17>

АСПЕКТИ КУЛТУРЕ У НАУЧНОМ И СТРУЧНОМ ПРЕВОЂЕЊУ ИЗМЕЂУ СКАНДИНАВСКИХ ЈЕЗИКА И СРПСКОГ

Сажетак

Студије културе се традиционално везују за књижевно превођење. Ширење фокуса сегмента транслатолошких студије који се примарно бави научним и стручним превођењем резуловало је укључивањем културолошких аспеката у сферу некњижевног превођења. Фактори као што су културна историја и традиција у односу на које настаје једна некњижевна текстуална врста, њене норме, намена, аутор, прималац, као и многобројни други вантекстуални фактори, могу се контрастирати у односу на културне сфере заједница полазног и циљног језика. Интегрисање културних аспеката у област научног и стручног превођења редефинисало је како научну и стручну преводилачку праксу, тако и стручну едукацију. У овом раду се конкретни примери међујезичког посредовања разматрају у односу на скандинавске и наше културне и научне везе.

Кључне речи: скандинавистика, научно и стручно превођење, култура

Уводне напомене

Традиционално се у науци о превођењу студије културе повезују с књижевним превођењем. Неодвојивост језика и културе, било да је реч о учењу, било о превођењу или, рецимо, о свекодневној употреби, посматра се и показује радије на примерима књижевних превода – од романа и есеја до поезије – док стручни и научни преводи остају у сенци, већ дужи време, неактуелних и неадекватних констатација о униформности, услед квантитета терминилошке грађе и, веома че-

сто, немогућности за варијације у форми текста на циљном језику, као најчешћим разлозима за одсуство културних аспеката при анализи некњижевних превода.

На начин на који се у новијим транслатолошким студијама језичка еквиваленција посматра радије као *однос између текстова* на различитим језицима него *однос између самих језика* (Есо 2001), разматрање културних и других њима сличних ванјезичких фактора оснажило је домене проучавања и едукације унутар научног и стручног превођења.

С исходиштем у транслатолошким приступима у проучавању превода који се баве претежно текстовима на циљном језику (Toury 1995) текст превода је неодвојив од лингвистичке и културне потке циљног језика. У том смислу, док праћење норми текста на полазном језику утиче на процес настајања адекватног превода у односу на полазни језик, сагледавање и поштовање културних фактора у преводу је одлучујуће за његову рецепцију.

Значај поменутог приступа у ком се за утврђивање адекватности превода морају уважити и ванјезички културни фактори, као и применљивост тог приступа, такође, у домену научног и стручног превођења, огледа се у тростепеној методологији унутар дескриптивних транслатолошких студија: (1) смештање текста у културни систем језичко-друштвене заједнице чији је језик, у поменутом случају, циљни, те уочавање значаја текста превода унутар те језичко-друштвене заједнице и тога како ће он бити прихваћен; географски и на други начин удаљене језичке заједнице представљају већи изазов кад је у питању међујезичко, али и међукултурно посредовање, (2) поређење текста на полазном језику с оним на циљном, због уочавања промена, повезаности упарених (еквивалентних) сегмената на полазном језику с оним на циљном језику, сагледавања кључних података током преводног процеса и уочавање језичких узорака уз адекватну примену у тексту на циљном језику и (3) извођење закључака које ће утицати на доношење одлука у вези с предстојећим преводилачким задацима (Munday 2001). Сваки превод заузима место у културној, друштвеној, историјској традицији језичке заједнице на коју се односи циљни језик, у смислу рецепције, али и у функционалном и искуственом смислу.

Осврт на нека од теоретских и практичних питања

Својеврсна маргинализација друштвеног и културног значаја некњижевног превођења довела је, с временом, до читавог низа предрасуда које и даље, у великој мери, прате теорију и праксу унутар научног и стручног превођења. Деценијама уназад, чак и у редовима самих стручних и научних преводаца, могу се наћи они који, и поред богате преводачке праксе, одобравају устаљено мишљење у вези с некњижевним превођењем (Pinchuck 1955). Тих предрасуда има неколико, а овде ће бити наведене само неке од њих.

Прва предрасуда је у вези с чињеницом да научни и стручни текстови, у односу на књижевне, садрже несразмерно велику количину стручних термина. Терминологија је, заправо, и најочљивији елемент научних и стручних текстова, уједно и неизоставан предуслов за преношење информација, јер је информативност, то јест преношење информација сврха научних и стручних текстова и њихових превода. Међутим, у преводачкој пракси, терминологија у тексту заузима отприлике само 5-10% укупног садржаја научних и стручних текстова, а значење и употреба термина се веома често преклапа у многим областима (Newmark 1988). Конкретно, унутар међујезичког посредовања између скандинавских језичких заједница и наше, чак и у домену научно-стручног превођења, културно маркирани аспекти неког концепта који је познат у скандинавским језичким заједницама, али не и код нас, често представљају проблем. Тако, рецимо, превођење унутар правног, школског система или, пак, здравственог и система социјане заштите, као и проналажење адекватних еквивалентних конструкција представља велики изазов, јер се процедуре разликују, а самим тим и терминологија и могући одабир преводних решења. Превођење са скандинавских језика на наш и обратно, у том смислу, обухвата и својеврсно додатно појашњење појмова или процедура специфичних само за једну језичко-друштвену заједницу.

На проблематику у вези терминологијом надовезује се и недовољна повезаност терминолошког квантитета с нормативним квалитетом текста превода. Познавање стручне терминологије треба да резултује и конципирањем адекватног превода. Низак квалитет превода у односу на норме циљног језика може нарушити поуз-

даност како самог превода, тако и информација пренетих у текст на циљном језику. Због тога је неопходна темељна обука преводаца, која ће понудити увид у узорке текстуалног корпуса у вези с датим научним и стручним областима и на полазном и на циљном језику. У транслатолошким студијама се истичу три значајне тачке у преводилачком раду на научним и стручним текстовима: познавање структуре текста на различитим језицима, познавање уже струке унутар дате научне или стручне области и познавање преводилачке струке (Lee-Jahnke 1998). Управо на поменути три тачке се заснива и едукација будућих преводаца у домену научног и стручног превођења на студијама скандинавских језика на Филолошком факултету Универзитета у Београду. Наиме, на завршним годинама студија, студенти добијају могућност да се упознају с терминологијом, процедурама и превођењем унутар различитих области (на пример, медицина, економија, политика, школство, туризам и сл.) што је неопходно за будућу самосталну преводилачку делатност и даље усавршавање.

Несразмено мали број студија које се баве стилским проучавањем у домену научног и стручног превођења упућује на другу предрасуду. Наиме, због тежње да се језик научних и стручних превода посматра искључиво кроз језгровитост, функционалност и једнозначност, а у одсуству било какве врсте варирања стилске уобличености таквих текстова и њиховог специфичног језичког идентитета, сматра се да област текстуалне стилистике нема додирних тачака с некњижевним преводима. Управо се у овоме огледа кључна разлика између традиционалних стилских проучавања у скандинавским земљама и код нас. Наиме, док стилска проучавања код нас обухватају претежно књижевни корпус, скандинавска традиција се ослања на текстуалност у целини, што значи да се анализа примењује и на књижевни и на некњижевни корпус.

У преводилачкој пракси је, насупрот поменутом мишљењу, научно-стручно превођење веома сложен подухват и ком је стилско уобличавање текста на циљном језику један од главних изазова. Поштовање и исправна примена стилских норми у научним и стручним текстовима на циљном језику умногоме утиче на тачност и општи квалитет превода.

У светлу треће предрасуде, а из перспективе дистинкције на релацији књижевни превод – некњижевни превод, условно би се

могло рећи да књижевним преводима доминира естетска димензија, те да је некњижевни превод за ту димензију ускраћен. Међутим, имајући у виду развој и изузетно брз напредак и настанак нових, често интердисциплинарних, научних и стручних области, успешно језичко посредовање све чешће мора да прибегава иновацијама и креативном приступу по питању преводачких решења. Креативност и иновативност су, због наведеног, неопходни за адекватно научно и стручно превођење.

Закључак

Усвајање специфичне перформативне перспективе, радије него репрезентативне, постаје једна од кључних тачака у сегменту транслатолошких проучавања која се баве научним и стручним превођењем, док дискусија у вези с културним аспектима унутар научног и стручног превођења и даље треба да укључи разматрање друштвених, историјских, економских и других феномена специфичних за дате језичко-културне заједнице. Проналажење недостајућих сегмената у одређеном контексту, одређеној поруци, постаје значајно колико и упућивање на оно што је у њима присутно. Конструктивна интеракција између језичких, посредно и културних образаца, и научно-стручног превођења, заснива се и на интерпретацији међукултурне повезаности двеју, а понекад и више, језичких заједница. У том процесу, исходно хетерогени елементи, култура и наука, утичу на подробније сагледавање традиционалне улоге преводаца и преводаштва у друштву.

Литература

- Eco, Umberto. *Experiences in Translation*. Toronto: University of Toronto Press, 2001. Print.
- Lee-Jahnke, Hannelore. *Translation: theory and practice, tension and interdependence*. Series American Translators Association Scholarly Monograph Series; Vol. 5. N.Y.: State University of New York at Binghamton, 1998. Print.
- Munday, Jeremy. *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. New York: Routledge, 2001. Print.

- Newmark, Peter. *A Textbook of Translation*. London: Prentice Hall, 1988. Print.
- Pinchuck, Isadore. *Scientific and Technical Translation*. London: André Deutsch, 1955. Print.
- Toury, Gideon. *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam & Philadelphia: Benjamins, 1995. Print.

Zorica Kovačević
Faculty of Philology
University of Belgrade

CULTURAL ASPECTS IN SCIENTIFIC AND TECHNICAL TRANSLATION BETWEEN THE SCANDINAVIAN LANGUAGES AND SERBIAN

Summary

Cultural studies are traditionally related to literary translation. As the result of a broader focus within the segment of translation studies that specializes primarily in scientific and technical translation, various cultural aspects have been incorporated in the domain of non-literary translation. Factors such as cultural history and tradition, textual norms and purpose, author, recipient, as well as numerous other non-textual factors that tend to shape a non-literary text, can be contrasted in connection with other cultural spheres of the source and target language communities. Integration of cultural aspects within the area of scientific and technical translation has redefined both practice and education of the translators. This paper highlights the examples of interlinguistic mediation between the Scandinavian and our cultural and scientific relations.

Key words: Scandinavian Studies, scientific and technical translation, culture